

UNIVERSUL COVORULUI BASARABEAN

Doctor în istorie **Ludmila MOISEI**
 Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM

Astăzi, când procesul globalizării se declanșează vertiginos peste toate domeniile vieții, punând într-un real pericol identitatea culturală, este nevoie de schimbarea percepției, viziunilor, atitudinii asupra unor fenomene care ne definesc caracterul și sentimentul național, ne ilustrează umanitatea și creativitatea. Reprezentativă în acest sens este monografia *Arta covoarelor vechi românești basarabene. Magia mesajului simbolic* – lucrare cu valoare enciclopedică semnată de doctorul în studiul artelor Gheorghe Mardare.

Monografia reprezintă o sinteză a studiilor autorului timp de aproape două decenii referitoare la problematica complexă a motivelor ornamentale și a simbolurilor străvechi exprimate plastic în arta covoarelor românești basarabene. Alături de cercetările teoretice, autorul supune analizei circa 300 de mostre originale de covoare vechi din zona Basarabiei (sec. XVII–XX), fie „depistate în cadrul cercetărilor de teren (1985–1990), în spațiul istoric românesc” (p. 312), fie aflate în muzeele din țară și de peste hotare.

Crezul lui Gh. Mardare legat de scrierea acestei monografii este că „arta covoarelor mai rămâne până astăzi acoperită de nenumărate enigme în ceea ce privește originea, forma inedită de manifestare artistică și mai cu seamă conținutul, mesajul și valoarea spirituală” (p. 11). Or, problema semanticii și mesajului simbolic al acestei arte este una fundamentală, complexă și încă necercetată. De altfel, după cum sesizează pe bună dreptate autorul, „fenomenul artei covoarelor basarabene, așa cum este el interpretat până acum, se percepe ca ceva extrem de limitat, izolat, inert și oarecum metafizic, fără evoluție, fără motivare și, evident, greu de „mistuit” în calitate de concept” (p. 16).

Demn de remarcat este modul de abordare interdisciplinar – direcția metodologică pentru care optează autorul și pe care o aplică în elaborarea cercetării. Raționamentele ce susțin pozițiile proprii față de diverse probleme în discuție apelează la orizontul extrem de vast al tuturor științelor referitoare la om. Astfel, argumentele istorice, arheologice, antropologice și etnologice, considerațiile de istorie a religiilor, de istorie a artelor și de lingvistică se unesc pentru a demonstra originea, evoluția în timp și spațiu, specificul și interferențele culturii tradiționale românești transpuse în domeniul atât de vast și complex al artei covoarelor tradiționale.

Gheorghe MARDARE. *Arta covoarelor vechi românești basarabene. Magia mesajului simbolic*. Chișinău: Cartier, 2016, 334 p.

Introducerea și partea întâi a monografiei reprezintă chintesența concepțiilor teoretice și metodologice ale autorului cu privire la obiectul cercetării. Într-un mod obiectiv și foarte exigent, Gh. Mardare demonstrează politizarea evidentă și metodologia învechită ale studiilor la temă în perioada totalitaristă. Cum autorul se axează mai mult pe analiza critică a literaturii din perioada sovietică, rămân totuși în umbră studii de valoare ale autorilor autohtoni (Varvara Buzilă, Zinovia Șofransky, Ana Simac, Maria Ciocanu, Elena Postolachi ș.a.), scrise după 1991, care abordează într-un mod inedit problematica respectivă a artei tradiționale. Excepție în acest sens este lucrarea cercetătoarei Varvara Buzilă *Covoare basarabene* (București: Editura Institutului Cultural Român, 2013) – o „realizare de proporții, la care știința și cultura editorială sovietică moldovenească nici nu au putut visa” (p. 17).

Din perspectiva autorului, cauza din care, până în prezent, universul ornamental al covoarelor (în special magia mesajului simbolic) nu este susținut de o temeinică bază științifică se află în lacunele metodologiei învechite. Investigarea sistemului ornamental al covoarelor basarabene trebuie să se efectueze în paralel și sincronizat pe mai multe paliere științifice și spațial-temporale prin prisma aplicării disciplinelor limitrofe (arheologia, mitologia populară, folclo-

rul, semantica vizuală, istoria și teoria artelor decorative).

Partea a doua a lucrării pune în valoare tipologia tradițională a covoarelor basarabene, precum și tehnicile de țesut ca factor uzual și estetic. Ca urmare a unei munci asidue, autorul confirmă existența a 12 tipuri de covoare. Prin urmare, pentru prima dată în literatura de specialitate sunt puse în circuitul științific „drănițarele”, „cioltarele” și „șătrăncile nuptiale”. Tot în acest capitol Gh. Mardare neagă existența unor tipuri de covoare ca „țolurile”, covoare de tip „chilim”, considerându-le „tautologii și anacronisme lingvistice” (p. 312).

În speranța de a dezlega miracolul mesajului ideatic al decorului covoarelor basarabene, autorul consacra partea a treia a lucrării motivelor covoarelor vechi basarabene, „scufundându-se” în spiritualitatea mileniilor preistoriei. Pentru a explica de ce meșterițele se chinuiau luni la rând să aleagă în covoarele lor imagini fără sistem și legătură de conținut, fără motivație rațională, autorul coboară în „substraturile culturale” ale diferitor epoci, răscolind „sedimentele epocale” ale decorului tradițional. După Gheorghe Mardare, arta tradițională este aidoma scoarței terestre care prin sedimentele arheologice au conservat zeci de substraturi culturale: „în cazul artei populare aceste „sedimente” s-au stratificat în formă de semne și ideograme, evoluând în motive simbolice complexe perpetuate în memoria civilizației umane în timpuri și spații greu de imaginat” (p. 27). Respectiv, descifrarea inedită a specificului românesc al motivelor ornamentale cu răspândire universală conferă studiului originalitate, în acest fel soluționându-se una dintre cele mai importante probleme de cercetare din domeniul etnologiei.

În urma analizei minuțioase a întregului ansamblu ornamental, autorul conchide că în iconografia covoarelor vechi basarabene pot fi identificate peste 50 de motive principale, dintre care 40 dispun de un mesaj simbolic și semantic ușor descifrabil, iar „peste 80% din toate motivele covoarelor vechi basarabene își au precedente și omologare în culturile arheologice ale arcului carpato-danubian și în fondul mitologic și folcloric românesc” (p. 183). Pe parcursul capitolului, cu o profunzime incomparabilă, autorul analizează și restabilește ipotetic substraturile istorice și ideologice arhistrăvechi care au procreat întreaga diversitate a motivelor ornamentale.

Gheorghe Mardare se înscrie astfel printre puținii

cercetători de talie mondială care au încercat să decodeze – din dubla perspectivă, a etnologului și a istoricului de artă – semnele criptice ale ornamenticii și evoluția acestora în context național și universal. Menționăm că acest capitol este coordonată principală a lucrării în care se urmărește istoria semnelor și simbolurilor. Drumul de la funcția magico-religioasă inițială la cea aproape exclusiv estetică este cercetat cu atenție, relevându-se etapele și mecanismele intime ale procesului.

În partea a patra, autorul analizează particularitățile artistice ale decorului covoarelor, remarcând pe bună dreptate că metoda de repartizare compozițională a decorului în cazul covoarelor vechi basarabene este „friza”. Foarte reușit, cu trimitere la surse, autorul examinează cromatică motivelor și fundalurilor, explică formarea efectelor plastice care se află în consonanță cu subiectul mitic și semantic al decorului. Pe lângă autorii citați în acest capitol (D. Goberman, N. Dunăre, J. Frazer, A. Timotina, E. Pavel, Elena Postolachi, R. Arnheim), menționăm că lucrări de valoare în domeniul cromaticii artei tradiționale (în special a covoarelor), lucrări apreciate la nivel internațional, utilizarea cărora ar fi avut un aport considerabil în abordarea acestui aspect aparțin eminentului etnolog, dr. hab. Zinovia Șofranksky.

În loc de încheiere și concluzii, autorul semnaleză deosebit de oportun ineditul, valoarea spirituală, dar, mai ales, soarta artei covoarelor românești basarabene. Gheorghe Mardare declară un adevăr dureros: „sub imperativele necruțătoare ale timpului, la acest moment istoric, a dispărut o artă, o cultură și o spiritualitate cu semne primordiale” (p. 315). Alături de autor, considerăm că perceperea acestei arte are o importanță științifică și practică imuabilă pentru înțelegerea multor pagini necunoscute din istoria spiritualității preistorice nu numai românești, ci și europene.

Realizată într-o excelentă ținută tipografică, în condiții tehnice și științifice excepționale, în care preocuparea pentru claritatea și precizia textului se îmbină cu o preocupare fermă pentru conținutul și valoarea plastică a imaginii, cartea se impune ca o contribuție substanțială în cunoașterea artei covoarelor vechi românești basarabene. Lucrarea este nu numai un omagiu adus de autor covoarelor vechi românești, dar și o demonstrație că arta covoarelor tradiționale, prin formele ei, a fost și rămâne viabilă ca izvor de inspirație pentru cele mai diverse domenii de creație plastică.